

Anbefalinger om den gode anbringelse

Anbefalinger om den gode anbringelse

1. udgave

Udgivet: April 2024

Udgivelse: Social- og Boligstyrelsen

Indhold udarbejdet af Social- og Boligstyrelsen

Design og layout: 4PLUS4

Download eller se publikationen på www.sbst.dk

Der kan frit citeres fra publikationen med angivelse af kilde.

Digital ISBN: 978-87-94445-62-7

Indhold

1	Om anbefalingerne	5	3	Hvordan er anbefalingerne blevet til?	34
	Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde	7			
	Juridiske rammer: Barnets lov	7	L	Litteraturliste	36
	Læsevejledning	8			
2	Anbefalinger	9	N	Noter	39
	Understøt tilknytning til dagtilbud, skole, uddannelse og fritidsjob	10			
	Understøt adgang til sociale fællesskaber uden for anbringelsesstedet	18			
	Vedligehold og støt relationen til det nære netværk, familie og venner	22			
	Skab tæt kontakt til voksne på anbringelsesstedet i trygge og hjemlige rammer	26			
	Styrk barnets eller den unges forståelse af eget ophav og egen historie	30			

Om anbefalingerne

Der kan være mange grunde til, at nogle børn og unge bliver anbragt uden for hjemmet. Det kan skyldes, at forældrene i en kortere eller længere periode ikke kan tage vare på barnet eller den unge og sikre deres udvikling, sikkerhed og trivsel. Det kan også skyldes udfordringer hos barnet eller den unge, som gør, at de har behov for ekstra støtte eller behandling – eller en kombination.

Børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet, har ofte liv, som er præget af brudte relationer til forældre, søskende, netværk og venner. Mange af disse børn oplever skift af hjem, dagtilbud, skole, uddannelses- og fritidstilbud. De har derfor særligt behov for at blive støttet af de nære voksne omkring dem for at sikre, at de får de samme muligheder for trivsel, udvikling og læring som andre børn. Et stærkt tværfagligt og tværsektorielt samarbejde og rette faglighed på rette tidspunkt er væsentlige forudsætninger for at lykkes med god kvalitet i anbringelsen.

Denne publikation indeholder fem anbefalinger, som indkredser god faglig praksis og handlemuligheder i arbejdet med børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet. Anbefalingerne skal ses som en støtte til udviklingen af praksis på anbringelsesområdet og skal samtidig understøtte, at intentionerne i barnets lov omsættes i praksis. Anbefalingerne har fokus på:

- » **Kontinuitet i barnet eller den unges liv** ved at understøtte livsduelighed og tilhørsforhold til forskellige livsarenaer som dagtilbud, skole, hjem, fritidsliv og det øvrige samfund og hjælpe med at skabe en sammenhængende livshistorie.
- » **Nære relationer i barnets eller den unges liv** ved løbende at inddrage og involvere netværk, familie og venner og understøtte sunde relationer.
- » **At barnet eller den unge har indflydelse på eget liv** gennem reel inddragelse med udgangspunkt i dets unikke egenskaber og forudsætninger.

Anbefalingerne supplerer hinanden og skal læses og omsættes i en sammenhæng. Anbefalingerne har fokus på forhold *undervejs* i en anbringelse og omhandler alle børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet. De behandler i mindre grad forhold for børn og unge med specifikke funktionsnedsættelser.

De fremhævede eksempler i de enkelte anbefalinger skal ikke ses som en udtømmende liste, men er udvalgt på baggrund af aktuelt bedste viden fra forskning og praksis.

De fem anbefalinger er:

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde

Anbefalingerne henvender sig til de forskellige fagprofessionelle og civilsamfundsaktører, som arbejder med børn og unge anbragt uden for hjemmet, og sætter særligt fokus på de fagprofessionelles tværfaglige og tværsektorielle samarbejde om en anbringelse:

- Jer, der i **myndighed** har myndighedsansvar og rådgivningsopgaver i børne- og anbringelsessager, herunder kommunale ledere, børne- og ungerådgivere og familielejere eller anbringelseskonsulenter.
- Jer, der på **anbringelsessteder** er i daglig kontakt med børnene og de unge, herunder ledere og medarbejdere på børne- og ungehjem, netværksplejefamilier og plejeforældre og -familie.
- Jer, der i **dagtilbud og skole- og uddannelses tilbud** har ansvar for børn og unges læring og undervisning og har den daglige kontakt med børn og unge, herunder ledere og medarbejdere i dagtilbud, skoler og specialinstitutioner.
- Jer, der i **civilsamfundsorganisationer og foreningslivet** er i kontakt med barnet, den unge og familien.
- Jer, der er i barnets eller den unges **private netværk**, herunder biologiske forældre, uanset forældremyndighed.

Juridiske rammer: Barnets lov

Anbringelsesområdet reguleres overordnet gennem bestemmelserne i barnets lov. Samtidig fungerer lovens fokus på inddragelse og kontinuitet som fælles pejlemærker for det tværfaglige samarbejde mellem de fagprofessionelle, som er involveret i en anbringelse.

Barnets eller den unges formelle ret til at blive inddraget stiller i første omgang krav til sagsbehandlingen på myndighedsområdet. Børne- og ungerådgiveren har pligt til at inddrage barnet eller den unge i alle beslutninger i sagsbehandlingen, som vedrører deres liv. Men det er afgørende, at inddragelse af barnets eller den unges perspektiver, ønsker og behov i hverdagen er et fælles anliggende på tværs af alle involverede fagprofessionelle, fordi det vil styrke barnets eller den unges oplevelse af sammenhæng og indflydelse på eget liv.

Det er også et fælles ansvar at støtte barnet eller den unge i at etablere og fastholde nære og stabile relationer. Børne- og ungerådgiveren er i den forbindelse ansvarlig for at tilrettelægge sagsbehandlingen ved fx at afstemme med anbringelsesstedet, dagtilbud, skole og andre relevante parter om, hvordan anbringelsen kan tilrettelægges, så de voksne kender til de forhold, som er væsentlige for barnet eller den unge, og støtter dem i kontakten til forældre, søskende og venner.

De fem anbefalinger om god kvalitet i anbringelsen konkretiserer og udfolder, hvordan lovens intentioner om styrket inddragelse og kontinuitet kan omsættes i faglig praksis.

Anbefalinger

Læs mere

Læs mere om de juridiske rammer for anbringelsesområdet i *Introduktion til anbefalinger om god kvalitet i anbringelsen*, som I finder på sbst.dk.

Læsevejledning

Anbefalingerne indledes med en introduktion til indhold og målgrupper for anbefalingerne samt en kort beskrivelse af den juridiske ramme for anbefalingerne.

Dernæst følger de fem anbefalinger om god kvalitet i arbejdet med børn og unge anbragt uden for hjemmet. Anbefalingerne er handlingsanvisende og beskriver, hvorfor hver anbefaling er vigtig, og hvordan ledelse og fagprofessionelle omkring børn og unge kan arbejde med anbefalingen i praksis. Når det er relevant for de enkelte anbefalinger, henvises der til relevant lovgivning. Til slut følger en kort beskrivelse af, hvordan anbefalingerne er udarbejdet.

Anbefalingerne og øvrigt materiale relateret hertil findes online på Social- og Boligstyrelsens vidensplatform: www.social.dk. Her findes ligeledes data om udsatte børn og unge og anbringelsesområdet samt viden om relevante metoder og redskaber til arbejdet med børn og unge anbragt uden for hjemmet.

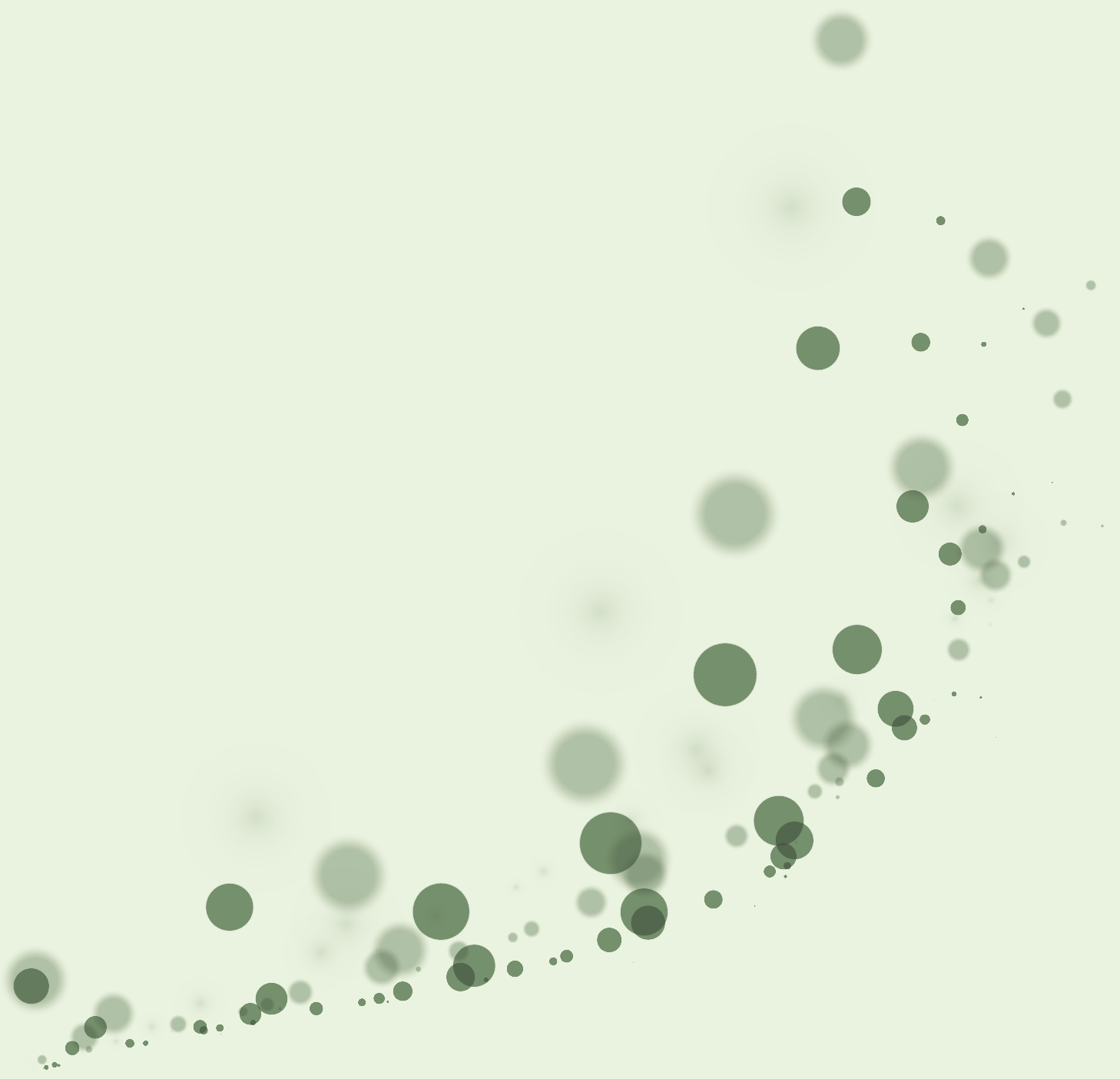
Andre anbefalinger på anbringelsesområdet

Skånsomme skift i anbringelsen

Læs mere om god faglig praksis for skånsomme skift i anbringelsen i *Anbefalinger om skånsomme skift i anbringelsen* på sbst.dk.

Samarbejde og støtte til forældre med børn i anbringelse

Læs mere om god faglig praksis i relation til forældre til børn, som er anbragt udenfor hjemmet i *Anbefalinger om samarbejde og støtte til forældre med børn i anbringelse* på sbst.dk.

Anbefalinger

Understøt tilknytning til dagtilbud, skole, uddannelse og fritidsjob

HVAD

Anbefaling

Det anbefales, at barnets eller den unges professionelle netværk samarbejder på tværs af faggrupper og sektorer om at understøtte barnets eller den unges tilknytning til dagtilbud, skole, uddannelse og fritidsjob og herigennem giver barnet eller den unge mulighed for at styrke sin livsduelighed og på sigt leve et selvstændigt voksenliv.

HVORFOR

Faglig begrundelse

En god tilknytning til dagtilbud, skole, uddannelse og/eller fritidsjob er en væsentlig faktor for et godt børne- og ungeliv. Det øger samtidig sandsynligheden for på sigt at lykkes med at etablere en selvstændig voksertilværelse. En god skolegang kan desuden være en løftestang for en vellykket anbringelse.¹

Positive fællesskaber i dagtilbud

Det lille barns mulighed for at deltage i dagtilbuddets fællesskaber og stimulerende læringsmiljøer er afgørende for barnets læreprocesser og for barnets senere læring i skolen. For de mindste børn er relationer og venskaber afgørende, hvis barnet skal opleve at være en del af fællesskabet og blive respekteret og lyttet til. Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for. Når barnet får positive erfaringer med at deltage i dagtilbuddets fællesskaber, får det positive forventninger til de sociale fællesskaber i skolen, det senere skal indgå i.²

Tilknytning til grundskolen

Forskning peger på skolegang som den væsentligste enkeltfaktor for, hvordan børn eller unge i udsatte positioner klarer sig senere i livet.³ En god skolegang styrker udsatte børn eller unges faglige dannelse, sociale relationer og selvværd. Samtidig åbner den døren til en ungdomsuddannelse, der kan skabe et godt fundament for resten af livet.

Næsten halvdelen af danske børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, gennemfører imidlertid ikke folkeskolens adgangsprøve.⁴ Og næsten halvdelen af de børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet, går enten i en specialklasse i folkeskolen, på en specialskole eller et undervisningstilbud på et børne- og ungehjem (tidligere benævnt intern skole). Samtidig viser data, at kun 15 pct. af de børn, der har modtaget specialundervisning, har taget en ungdomsuddannelse fem år efter, de har forladt folkeskolen.⁵

Der er behov for at skærpe fokus på anbragte børn og unges faglige udvikling, sådan at fagprofessionelle omkring barnet eller den unge har et ligeligt og samtidigt fokus på såvel barnets eller den unges faglige udvikling som sociale trivsel. Det er samtidig vigtigt, at fagprofessionelle skaber sammenhæng mellem læringsmiljøet i barnets eller den unges skole og anbringelsesstedet.⁶

Vi ved, at børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, har oplevet flere traumatiske begivenheder end børn og unge i øvrigt. Traumereaktioner kan bevirke forhøjet impulsivitet og distraktion, og sandsynligheden for, at det går ud over barnets eller den unges læring, er stor, selvom den verbale intelligens er alderssvarende.⁷ Traumeudløste koncentrationsudfordringer kan ofte misforstås som faglige udfordringer og betyder, at de faglige forventninger uretmæssigt sænkes, og skolegang nedprioriteres ud fra ønsket om at ville skærme barnet. Men forskning peger på, at det er væsentligt, at fagprofessionelle møder barnet eller den unge med positive forventninger til barnets eller den unges faglige udvikling, fordi det har en positiv betydning for barnets eller den unges tro på sig selv og for barnets eller den unges læring.

Planlæg skift af skole og uddannelse

De fleste børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, har oplevet et skoleskift, og halvdelen har oplevet mere end et. Et skift til en ny skole er uanset årsagen en ustabil og usikker situation for barnet eller den unge. Når der er behov for skift, bør disse derfor planlægges, så overgangen bliver så skånsom som muligt for barnet eller den unge. Barnet eller den unge skal inddrages mest muligt i processen. En forudsætning for et skånsomt skift er, at det private og professionelle netværk omkring barnet eller den unge samarbejder og koordinerer, og at det altid sker med inddragelse af barnet eller den unge i hele processen.

Ungdomsuddannelse og overgangen til voksenlivet

Mange unge, der er anbragt, oplever udfordringer i overgangen til voksenlivet. Kun omkring en fjerdedel får således en ungdomsuddannelse.⁸ De unge har også større risiko for at opleve hjemløshed efter anbringelsen. Det er veldokumenteret, at der er store forskelle i kommunernes brug af ungestøtte og i, hvordan børne- og ungerådgiveren involverer den unge i at udarbejde en ungeplan. Ungeplanen skal afspejle den enkelte unges ønsker og behov til overgangen til voksenlivet. Relevante temaer som uddannelse, forsørgelse og drøftelse af ønsker til fremtidig bolig m.v. skal derfor adresseres allerede fra det fyldte 16 år.

Fritidsjob som beskyttelsesfaktor

Et fritidsjob kan være en god motivationsfaktor i forhold til at give den unge drømme og et positivt syn på fremtiden. Fritidsjobbet og det at tjene egne penge kan medvirke til at styrke unges tilknytning til uddannelse og job på længere sigt. Fritidsjobbet styrker de unges erfaringer med at være en del af et arbejdsfællesskab og det øvrige samfund og kan understøtte lighed gennem øgede økonomiske muligheder. Fritidsjob er derfor en vigtig beskyttelsesfaktor for børn og unge, som er anbragt, da jobbet øger sandsynligheden for et selvstændigt voksenliv.⁹

HVORDAN

Praksisbeskrivelse

Myndighed

Ledelse

Ledelsen bør, i fællesskab med øvrige relevante ledere fra anbringelsessted, dagtilbud, skole og/eller uddannelsessted, sætte tydelige rammer for et tidligt og koordineret samarbejde om barnets eller den unges dagtilbud, skolegang og uddannelse. Der er behov for, at alle omkring barnet eller den unge understøtter positive forventninger til barnets eller den unges faglige udvikling og læring. En fælles tilgang blandt de fagprofessionelle til at tilpasse læringsmiljøerne til barnets eller den unges behov styrker barnets eller den unges mulighed for trivsel, udvikling og læring.

Børne- og ungerådgivere

Børne- og ungerådgiveren bør ved starten af en anbringelse eller ved skift anlægge et ligeligt og samtidigt fokus på barnets eller den unges sociale trivsel og faglige udvikling ved at:

- » sikre, at der sammen med barnet eller den unge laves aftaler om, hvordan trivsel, udvikling og læring kan understøttes på anbringelsesstedet, skolen og eventuelt i foreningslivet.
- » indkalde til et opstartsmøde med barnet eller den unge, dagtilbud, skole og anbringelsessted med henblik på i fællesskab at afklare, om barnet eller den unge har behov for støtte i hverdagen. Et opstartsmøde giver mulighed for dialog mellem centrale fagprofessionelle, der kan nuancere og præcisere perspektiver på barnets eller den unges behov, ressourcer og udfordringer. Dialogen kan desuden forebygge stigmatiserende forståelser af barnet eller den unge på tværs af faggrupper.
- » facilitere en fælles proces om problemforståelse og opgavefordeling mellem centrale fagpersoner i barnets eller den unges liv med tæt inddragelse af barnets, den unges og forældrenes perspektiver.
- » samarbejde med barnets eller den unges forældre om at afklare ansvarsdeling i forældresamarbejdet med dagtilbuddet eller i skole-hjem-samarbejdet såsom deltagelse i forældremøder, sociale arrangementer, skole-hjem-samtaler m.v. Ved behov kan familieplejekonsulent deltage i afklaringen.
- » samarbejde med barnet eller den unge om at formulere tydelige mål i barnets plan/ungeplanen om læring og skolegang, herunder sikre at skolens meddelelsesbog¹⁰ er samstemt hermed. Det er vigtigt, at det er mål, som barnet eller den unge selv er med til at formulere. Der bør løbende følges op på barnets eller den unges udvikling, trivsel og læring. Den daglige og ugentlige opfølgning påhviler anbringelsesstedet og skolen.
- » sikre, at beslutninger og afgørelser vedrørende barnets eller den unges hverdag, og som er væsentlige for barnets eller den unges dagligdag, deles med anbringelsesstedet

Anbringelsessteder

Ledelse

Ledelsen på børne- og ungehjem, familieplejekonsulenter og lignende funktioner bør sikre et helhedsorienteret læringsmiljø¹¹ på anbringelsesstedet, som imødekommer barnets eller den unges behov, og som understøtter positive læringsoplevelser, der motiverer barnet eller den unge til at lære (se desuden Socialtilsynets kvalitetsmodel, hvori der indgår en indikator for læring på anbringelsessteder)¹² ved at:

- » sikre et fælles og koordineret samarbejde mellem anbringelsesstedet og dagtilbud, skole eller uddannelsesstedet.
- » sikre, at barnets eller den unges primærpædagog er kendt for dagtilbud, skole og lærerteam, samt at de har adgang til Aula eller lignende kommunikationsplatforme.
- » sikre, at samarbejdet med dagtilbuddet eller skoletilbuddet påbegyndes, så snart dagtilbuddet eller skoletilbuddet er udpeget af stedlige kommune.
- » afsætte ressourcer til, at anbringelsesstedet kan varetage opgaven med at støtte op om barnets eller den unges skolegang. Opgaven bør sidestilles med de øvrige opgaver, som anbringelsesstedet skal løse.¹³
- » sikre, at personale og plejefamilier har de nødvendige didaktiske og pædagogiske kompetencer til at understøtte et sammenhængende læringsmiljø på tværs af dagtilbud, skole og anbringelsessted.
- » systematisk understøtte arbejdet med et stimulerende læringsmiljø på anbringelsesstedet. Det kan blandt andet handle om at tænke læring ind som en del af hverdagens samvær og interaktioner med fokus på børnenes og de unges interesser – fx under måltider, spil, lege, læsning, debat m.v.
- » skabe læringsunderstøttende fysiske rammer, som fx kan bestå af særligt indrettede arbejdspladser eller områder, hvor barnet eller den unge har mulighed for at koncentrere sig, og hvor der er rart at være.
- » at tilføre supplerende faglige kompetencer ved behov, fx i form af lektiehjælp til barnet eller den unge. Dette kan være via personer fra barnets eller den unges netværk, via frivillige lektiehjælpsordninger eller måske ved at købe sig til hjælp. Samarbejdet med civilsamfundsorganisationer kan understøtte dette.
- » opsøge samarbejde med det lokale erhvervsliv, fx ved at indgå formelle aftaler om mulighed for praktikpladser eller fritidsjob.
- » Sikre fælles forståelse og viden hos personalet, plejefamilier og forældre om, at barnets tilknytning til skolen har afgørende betydning for at klare sig senere i livet.

Plejefamilie eller ansatte på børne- og ungehjem

Plejeforældre eller ansatte på børne- og ungehjem bør arbejde med at støtte barnets eller den unges trivsel og læring i samarbejde med dagtilbud, skole og uddannelsessted ved at:

- » udtrykke positive forventninger til barnets eller den unges kompetencer, udvikling og læring samt i handlinger at udvise en tro på barnet eller den unge.
- » inddrage barnets eller den unges ønsker og perspektiver på, hvad der kan bidrage til et stimulerende læringsmiljø, og derved målrette og tilpasse den læringsunderstøttende pædagogiske indsats til barnets behov og ønsker.
- » være undersøgende på, hvordan barnet eller den unge lærer og tilegner sig nye kompetencer, da dette er individuelt fra barn til barn/fra ung til ung.
- » aktivt bidrage til at bygge bro mellem de læringsmiljøer, som barnet eller den unge indgår i på anbringelsesstedet og dagtilbud, skole eller uddannelsessted, så barnet eller den unge oplever en sammenhæng herimellem.
- » sikre løbende og gensidig videndeling om forhold i hverdagen, der påvirker barnets eller den unges situation i enten dagtilbud, skole eller hjem. Det kan understøtte, at barnet eller den unge grundlæggende mødes med forståelse for deres livssituation, deltagelsesmuligheder og behov for støtte.
- » deltage i forældremøder, skole-hjem-samtaler og jævnlige netværksmøder omkring barnet eller den unge for blandt andet at bidrage med viden om barnets eller den unges situation i hverdagen og videreformidle denne viden til lærere/pædagoger.
- » understøtte barnets eller den unges deltagelse i fx fødselsdage, lejrskoler og forældrearrangementer. Det er væsentligt, at anbringelsesstedet er opmærksomme på at understøtte relationer og venskaber med andre børn/unge i form af legeaftaler, fælles fritidsaktiviteter m.v., da dette kan bidrage til at styrke tilhørsforholdet til dagtilbud og skole.
- » tænke læringsunderstøttende aktiviteter, såsom fx at tegne bogstaver og tal og lege med rim og remser, ind i de almindelige hverdagsaktiviteter med barnet eller den unge både generelt og konkret i forhold til den læring, der aktuelt pågår i barnets eller den unges dagtilbud, skole eller uddannelse.
- » sikre, at barnet eller den unge er forberedt til skolen praktisk og mentalt. Dette kan fx omhandle skole-pc, penalhus, skoletaske, idrætstøj, madpakke, tale med barnet om ugeplanen for skolen osv.
- » håndtere traumereaktioner hos barnet eller den unge, som kan påvirke barnets eller den unges læring og trivsel negativt, herunder samarbejde med barnet eller den unge og dagtilbud eller skole om, hvordan eventuelle traumereaktioner kan håndteres hensigtsmæssigt i dagtilbud eller skole.

Skole og uddannelsestilbud

Ledelse

Ledelsen på skoler og uddannelsestilbud kan med fordel prioritere et ligeligt og samtidigt fokus på barnets eller den unges trivsel, faglige udvikling og læring samt understøtte en tilgang på skolen, der sikrer positive forventninger til barnets eller den unges faglige kompetencer. Samarbejdet bør starte op så tidligt som muligt, når barnet eller den unge er blevet indskrevet på skolen. Ledelsen bør prioritere at:

- » afsætte ressourcer til og sikre systematik for medarbejderes og ledelsens deltagelse i tværsektorielle møder om barnets eller den unges udvikling, trivsel og læring.
- » indgå i et fælles og koordineret samarbejde med anbringelsessted og den myndighed, der har anbragt barnet eller den unge, så der løbende udveksles viden om barnets eller den unges udvikling, trivsel og læring.
- » sikre viden blandt personalet om anbragte børn og unges forhold.¹⁴
- » sikre mulighed for sparring i at anvende pædagogiske og didaktiske tilgange, som kan imødekomme barnets eller den unges behov for støtte i undervisningen og matche barnets eller den unges læringsstile.

Lærere

Det pædagogiske personale på barnets eller den unges skole bør som led i skole-hjem-samarbejdet inddrage de nære voksne på anbringelsesstedet (fx kontaktpædagog eller plejeforælder) i at støtte barnets eller den unges læring og trivsel ved at:

- » sammen med barnet eller den unge formulere mål for læring i meddelelsesbogen, der tager udgangspunkt i, hvad der motiverer barnet eller den unge. Derudover beskrive indsatser og opfølgning, som skolen har iværksat for at støtte barnets eller den unges behov og udvikling, samt hvordan anbringelsesstedet og eventuelt forældre kan følge op på indsatserne for at opnå den ønskede udvikling.
- » identificere eventuelt behov for ekstra støtte, herunder være opmærksomme på og håndtere eventuelle traumer og traumereaktioner hos barnet eller den unge, som kan have betydning for barnets eller den unges læring og trivsel.
- » have dialog med plejeforældre eller kontaktpædagog om barnets hverdag, læringsstil, motivation, sociale liv m.v.
- » deltage, når anbringende kommune holder opfølgingsmøder, og understøtte, at de biologiske forældre får den information om barnets eller den unges hverdag, som aftales med den anbringende kommunes myndighed.

Civilsamfundsorganisationer

Frivillige, fx mentorer, venskabsfamilie eller støttepersoner kan støtte barnets eller den unges læring gennem de aktiviteter, som de laver med barnet eller den unge. Det kan være forskellige former for samvær i hverdagen, fx tage ture ud i naturen, højtlesning, madlavning, håndarbejde, sport og andet. Det vigtige er, at det tager udgangspunkt i barnets eller den unges interesser, så det giver barnet eller den unge positive oplevelser, som motiverer til læring. Frivillige kan også understøtte, at en ung får fritidsjob, der kan skabe en vej ind i arbejdsliv og en selvstændig voksentilværelse på sigt.

Hjælperedskaber

- » **Guiden 'Juridiske rammer og opmærksomhedspunkter i samarbejdet om anbragte børn og unges skolegang'** giver et overblik over regelgrundlaget i det tværkommunale samarbejde, når der skal vælges et anbringelsessted og i den forbindelse tages stilling til skolegang og valg af egnet undervisningstilbud, eller når der skal ske videndeling mellem professionelle i det løbende samarbejde om barnets eller den unges skolegang under anbringelsen.¹⁵
- » **Rådgivningslog til arbejdet med børn og unge med bekymrende skolefravær** kan være brugbar, når et barn eller ung har bekymrende skolefravær. Redskabet kan understøtte et godt samarbejde på tværs af en lang række aktører og give inspiration til at systematisere samarbejdet i barnets og den unges netværk og kan bruges af fx børne- og ungerådgiveren.¹⁶
- » **'Drømmejob'** er et personligt udviklingsforløb med efterfølgende plan for arbejdslivet. Forløbet skal målrettet sikre, at udsatte unge, herunder unge i anbringelse, går i gang med en uddannelse eller får et arbejde. Forløbet bygger ovenpå EMPOWER4U-forløbet, hvor den unge tilegner sig handlingstillid, handlekraft og handleevne.¹⁷
- » **At arbejde med fremtidsdrømme** består af to redskaber, der kan give inspiration til at arbejde med barnets eller den unges fremtidsdrømme. Det ene redskab er en interviewguide, der beskriver rammen for den gode samtale og stiller spørgsmål i øjenhøjde med eleverne. Det andet redskab handler om at hjælpe eleverne med at skabe indre billeder af deres fremtidsdrømme gennem visualisering.¹⁸
- » **Læringsamtaler** er en planlagt og struktureret samtale, der har elevens faglige, sociale og personlige læring som omdrejningspunkt. Formålet med samtalen kan være forskelligt alt efter barnets eller den unges behov, men det afgørende er, at der fokuseres på elevens aktive deltagelse i samtalen, og at eleven udvikler et sprog om egen læring.¹⁹

Understøt adgang til sociale fællesskaber uden for anbringelsesstedet

HVAD

Anbefaling

Det anbefales, at plejefamilier, børne- og ungehjem, myndighed og civilsamfundsorganisationer understøtter barnets eller den unges adgang til sociale fællesskaber uden for anbringelsesstedet med henblik på at styrke barnets eller den unges livsduelighed og forbundethed til samfundet.

HVORFOR

Faglig begrundelse

Barnets eller den unges adgang til sociale fællesskaber er afgørende for mulighederne for at udvikle og styrke personlige og sociale kompetencer i mødet med omverdenen. At kunne indgå og spejle sig i samfundet bidrager til barnets eller den unges forståelse af sig selv i verdenen og øger livsduelighed – forstået som personlige, sociale og faglige kompetencer, som i samspil bidrager til en persons evne til at håndtere udfordringer, fungere alene og i fællesskaber og udvikle sig i mødet med omverdenen.²⁰ Formålet er at bidrage til, at barnet eller den unge får opbygget kompetencer til at leve et selvstændigt voksenliv i overensstemmelse med egne ønsker og behov. Sociale fællesskaber kan både findes på anbringelsesstedet og udenfor. I denne anbefaling er der fokus på sociale fællesskaber uden for anbringelsesstedet.

Giv praktisk hjælp og støtte til at deltage i fritidsaktiviteter

Forskning viser, at mange børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, ikke oplever, at anbringelsesstedet hjælper dem med fx at deltage i fritidsaktiviteter, og at mange gerne vil gå til mere i deres fritid, end de gør.²¹ Det gælder særligt børn og unge, der bor på børne- eller ungehjem. Det er derfor væsentligt, at både børne- og ungerådgiveren, plejeforældre og medarbejdere på børne- eller ungehjem afsøger barnets eller den unges ønsker og sikrer, at der ydes praktisk hjælp og støtte, så de kan få afprøvet deres ønsker til fritidsaktiviteter. Det kan også være, at de allerede har en fritidsaktivitet, som de er glade for og derfor skal støttes til at fastholde.

Børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, peger selv på, at et godt fritidsliv er en vigtig nøgle til en god anbringelse, fordi det giver mulighed for at indgå i fællesskaber med børn og unge, der har andre opvækstbetingelser end dem selv. Det at indgå i socialt samspil og være sammen med andre, som ikke har erfaringer med anbringelse, giver blik for og erfaring med flere forskellige identitetsmuligheder. Barnet eller den unge erfarer, at der er mange måder, "man

kan være på", og det kan fungere som en beskyttende mekanisme og styrke deres mentale modstandskraft.²² Derfor er det vigtigt, at de nære voksne støtter og tilskynder til deltagelse i fritidsaktiviteter uden for anbringelsesstedet.

Virtuelle fællesskaber og digital adfærd

Virtuelle fællesskaber er en vigtig hverdagslivsarena for børn og unge – også for dem, som er anbragt. Virtuelle fællesskaber kan som fysiske fællesskaber både være positive og negative. Flere undersøgelser viser, at det for børn og unge i udsatte positioner er særlig vigtigt, at de voksne omkring dem understøtter dem i at deltage i og opretholde sunde sociale fællesskaber, hvor de kan have positive oplevelser med jævnaldrende. Børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet, har i særlig grad brug for guidning og støtte til at indgå i virtuelle fællesskaber. De voksne har derfor et særligt ansvar for at støtte dem i digital adfærd og guide dem i håndtering af eventuelt skadelige fællesskaber, hvor de risikerer at blive krænket eller udnyttet.²³

Formidling af social og kulturel kapital

De voksne omkring barnet eller den unge bidrager til dannelse og omverdensforståelse blandt andet ved at tale med dem om aktuelle dagsordener i samfundet. Denne overføring af social og kulturel kapital giver på sigt børnene og de unge forudsætninger for at kunne begå sig i samfundslivet.²⁴

De nære voksne bør derfor aktivt understøtte børnenes og de unges adgang til sociale og kulturelle tilbud og klæde dem på til at deltage i samtaler om samfundsrelevante og aktuelle emner, fx valg, nyheder, debatter, bøger og kultur. Børn og unge, som er eller har været anbragt, beskriver, at de også derved oplever, at de voksne anerkender deres stemme og ser dem som personer, der kan deltage aktivt i samtaler og fællesskaber på lige fod med andre børn.²⁵

HVORDAN

Praksisbeskrivelse

Myndighed

Ledelse

Ledelsen bør sikre, at der i sagsbehandlingen lægges vægt på, hvordan forældre, netværk og civilsamfundsorganisationer kan involveres i at understøtte, at børn og unge kan deltage i fritidsaktiviteter og andre positive fællesskaber uden for anbringelsesstedet. Involvering af netværk, familie og civilsamfund kan fx være fokus for myndighedsområdets ledelsestilsyn af den enkelte sag.

Børne- og ungerådgivere

Børne- og ungerådgiveren bør i samarbejde med barnet eller den unge klarlægge interesser, fritidsaktiviteter, positive fællesskaber og netværk med henblik på at videregive disse oplysninger til anbringelsesstedet ved at:

- » undersøge, om der er personer i familie, netværk, herunder også venskabsfamilie eller støtteperson, der vil kunne hjælpe barnet eller den unge til at deltage i fritidsaktiviteter.
- » understøtte, at barnet eller den unge har mulighed for at deltage i de ønskede fritidsaktiviteter med ledsagelse af de voksne, de ønsker.

- » undersøge, om der er civilsamfundsorganisationer, som vil kunne støtte barnets eller den unges deltagelse i fritidsliv og andre fællesskaber uden for anbringelsesstedet.

Anbringelsessteder

Ledelse

Ledelsen på børne- og ungehjem, familieplejekonsulenter og lignende funktioner bør sikre en organisering og en praksis, som understøtter barnets og den unges deltagelse i sociale fællesskaber ved at:

- » afsætte tid og ressourcer til, at medarbejderne og plejefamilien kan følge barnet eller den unge til fritidsaktiviteter og til aftaler med venner uden for anbringelsesstedet i tråd med barnets eller den unges ønsker, samt at barnet eller den unge kan få besøg af venner på anbringelsesstedet.
- » etablere en pædagogisk praksis, hvor der tales med barnet eller den unge om aktuelle samfundsdagsordener, og hvor der deltages i kulturlivets aktiviteter.
- » bygge bro mellem anbringelsesstedet og det omgivende samfund, blandt andet gennem samarbejde med civilsamfundsaktører, frivillige foreninger m.v., der kan støtte det enkelte barn eller enkelte unge.
- » udarbejde en politik for, hvordan medarbejdere på børne- og ungehjem kan udvise positiv interesse for og understøtte børnenes digitale adfærd.

Plejefamilie eller medarbejdere på børne- og ungehjem

Plejefamilier eller medarbejdere på børne- og ungehjem bør have løbende fokus på barnets eller den unges særlige interesser og ressourcer ved at:

- » understøtte barnets eller den unges tilknytning til og engagement i fritidsaktiviteter, der styrker deres sociale kompetencer.
- » følge eller hjælpe barnet eller den unge med transport til fritidsaktiviteter og aftaler med venner uden for anbringelsesstedet, hvis de ønsker det. Dette kan også ske, ved at en medarbejder eller plejeforælder sørger for, at der indgås aftaler med barnets eller den unges forældre, andre i netværket eller venskabsfamilie eller andre, som kan følge barnet eller den unge til fritidsaktiviteter.
- » tale med barnet eller den unge om samfundsaktuelle emner og give barnet erfaringer ved fx at se nyheder sammen, læse aviser sammen og ved at tage på museum eller på biblioteket og tale om, hvad man har oplevet.
- » være opmærksom på, hvordan barnet eller den unge deltager i virtuelle fællesskaber, vise interesse for og guide og støtte til positive virtuelle fællesskaber og digital dannelse.

Civilsamfundet

Frivillige i barnets eller den unges liv, fx venskabsfamilie eller støtteperson, kan planlægge aktiviteter eller samvær med udgangspunkt i barnets eller den unges interesser, herunder fx følge til og fra fritidsaktiviteter og/eller hjælpe med at finde relevante fritidsaktiviteter.

Hjælperedskaber

- » **Netværkskort til afdækning af barnets netværk** kan være brugbart, når barnets netværk skal kortlægges med henblik på at identificere nøglepersoner i eventuelle fritidsaktiviteter samt ressourcepersoner, der fx kan tage med til fritidsaktiviteter.²⁶
- » **'Er du OK på nettet?'** består af en række øvelser, som søger at styrke 11-15-åriges positive brug af sociale medier. Der tages udgangspunkt i børn og unges egne oplevelser af at være online – både udfordringerne og de gode ting. Der er mulighed for at spille, tegne, skrive og handle. Materialet er målrettet pædagoger og lærere, som arbejder med børn på specialområdet.²⁷
- » **'Netværk der bærer'** er et inspirationskatalog, der giver et bud på, hvordan børne- og ungehjem kan styrke anbragte børn og unges netværk under anbringelsen og i forbindelse med fraflytning.²⁸

Vedligehold og støt relationen til det nære netværk, familie og venner

HVAD

Anbefaling

Det anbefales at støtte barnet eller den unge i at opnå tætte relationer og et stabilt tilhørsforhold til netværk, venner og familie.

HVORFOR

Faglig begrundelse

Samhørighed og udvikling

Forskning viser, at et tilhørsforhold i familierelationer, blandt venner og i det øvrige nære netværk er afgørende for et barns udvikling.²⁹ Det at knytte tætte bånd til især betydningsfulde voksne skaber en grundlæggende følelse af at høre til og have betydning for andre. Tætte bånd er vigtige for en sund identitetsudvikling og emotionel balance. En anbringelse har ofte baggrund i komplekse familieforhold, og selve anbringelsen kan give brud i familiære relationer.³⁰ Derfor kan børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet, have behov for hjælp til at udvikle samhørighed og oplevelse af at høre til. De er i en situation, hvor de ofte ikke selv har mulighed for at opnå eller vedligeholde disse relationer. De kan mangle en grundlæggende viden om eget ophav og historik, og det kan få betydning for udviklingen af deres tilknytning, tillid til omverdenen og oplevelse af at have betydning for andre.³¹ Manglende tillid til omverdenen og vedvarende emotionel ubalance kan skabe udvikling af traumereaktioner.

Forældre, søskende og anden familie

Undersøgelser peger på, at børn og unge anbragt uden for hjemmet har store forhåbninger om at have gode og stabile familierelationer, men at de ofte oplever svigt. Samtidig oplever de ofte, at anbringelsessituationen betyder, at det er deres eget ansvar at opbygge velfungerende familierelationer. Mange af dem har skrøbelige familierelationer både til biologisk familie og til en eventuel plejefamilie.³² Alligevel bliver det i forbindelse med en anbringelse ikke altid prioriteret at understøtte barnets eller den unges tilknytning til sine forældre eller nærmeste netværk.

Gode relationer til familie og netværk er særlig vigtigt for børns og unges trivsel, også efter anbringelsen. Det betyder derfor meget, at anbringelsesstedet og andre fagprofessionelle i barnets hverdag samarbejder om at sikre, at forældrene samt eventuelt netværk bliver involveret i både forberedelsen af anbringelsen og i livet under anbringelsen. I de tilfælde, hvor relation og kontakt mellem barn og forældre er udfordret, er det særlig vigtigt, at anbringelsesstedet bistår det anbragte barn eller den anbragte unge med at forbedre relationen. Forskningen viser, at en del børn og unge, som er anbragt uden for hjemmet, vender tilbage til familien senere i livet. Derfor

har de ofte et stort behov for, at der under anbringelsen arbejdes med at fastholde, udvikle eller udbygge kontakten til både familie og det nære netværk.³³ For at understøtte barnets eller den unges oplevelse af kontinuitet er det vigtigt at sørge for, at de har kendskab til deres oprindelse og til afgørende familieepisoder, og at de får støtte til at sammensætte deres personlige livshistorie, især hvis der ikke er bæredygtige familierelationer. Herved støttes de i at opnå en følelsesmæssig kobling til betydende dele af deres opvækstvilkår, forældrenes og familiens situation og får støtte til at bearbejde eventuelle brud og konflikter i egen livshistorik.

Forskning viser, at unge efter en anbringelse kan føle sig meget alene og uden særligt netværk, og at søskende kan have mistet kontakten til hinanden.³⁴ Der bør derfor være en særlig opmærksomhed på at vedligeholde søskenderelationer.³⁵

Venner og netværk

Det er vigtigt, at der løbende foretages en vurdering af barnets eller den unges sociale relationer, og her er inddragelsen af barnets eller den unges egen stemme en væsentlig faktor. Vurderingen kan klargøre, om et barn eller en ung færdes i miljøer eller er tilknyttet digitale fora, som er præget af afvigende sociale normer og negativ social læring, eller om relationen til nye venner kan forstærke positive socialiserings erfaringer.³⁶

For nogle børn og unge er det et vilkår, at de i perioder primært er tilknyttet voksne på anbringelsesstedet. På plejefamilieområdet er det en defineret opgave for plejefamilien at søge at opnå tilknytning til barnet eller den unge. Uanset dette er det hensigtsmæssigt for barnets eller den unges udvikling, at de voksne på anbringelsesstedet aktivt arbejder med at mobilisere et netværk omkring og med barnet eller den unge.³⁷ Det kan fx ske ved at støtte barnet eller den unge i at deltage i fritidsaktiviteter, særligt forpligtende sociale fællesskaber som fx holdsport eller spejder eller andre interessefællesskaber, som kan give en oplevelse af at høre til. Denne oplevelse er afgørende for at kunne etablere stabile tilhørsforhold med kammerater eller partnere.

HVORDAN

Praksisbeskrivelse

Myndighed

Ledelsen

Ledelsen bør sikre, at netværkskortlægning og mobilisering af barnets eller den unges eventuelle afbrudte sociale netværk og relationer indgår som væsentlige dele af myndighedsrådets ledelsestilsyn.

Børne- og ungerådgivere:

Børne- og ungerådgiveren skal støtte barnets eller den unges opbygning af en livshistorie og en bevidsthed om eget ophav, også når det ikke er muligt at etablere regelmæssig kontakt til den nære familie og netværk ved at:³⁸

- » informere barnet eller den unge om ved indflytningen, hvornår det er muligt at se forældre og/eller netværk igen, og løbende informere om eventuelle ændringer i aftalerne om samværet.

- » træffe afgørelser om samvær og kontakt under hensyn til barnets eller den unges behov og formålet med anbringelsen, herunder løbende involvere det nære netværk i både forberedelsen af anbringelsen og under anbringelsen. Udover dette skal barnet eller den unge inddrages, også med hensyn til mulighed for at fravælge kontakten.
- » sikre, at barnet eller den unge får information om egen livshistorie, tilpasset deres alder og modenhed. Dette omhandler blandt andet, at man rettidigt overdrager billeder og anden information i anbringelsessagen til den unges egen personlige opbevaring (e-Boks eller lignende). Her vil det ofte være nødvendigt at indgå aftaler med anbringelsesstedet og barnet eller den unge om, hvordan dette praktisk kan foregå. Det bør altid ske med udgangspunkt i gældende GDPR-regler.

Anbringelsessteder

Ledelse

Ledelsen på børne- og ungehjem, familieplejekonsulenter og lignende funktioner bør sikre, at medarbejderne kan prioritere tid til at støtte barnet eller den unge i samvær ved at:

- » sikre medarbejdernes rammer til at give støtte op til, under og efter samværsbesøg samt støtte til at udvikle og fastholde et netværk, også når samværet er udfordrende. Ledelsen kan være med til at sikre, at der samarbejdes med fx samværskonsulenter, når situationen kræver det.
- » understøtte, at medarbejderne har viden, forståelse og kompetencer til at støtte børn og unge i at indgå i sociale mediers fællesskaber og relationer og undgå grænseoverskridende adfærd.

Plejefamilier og medarbejdere på børne- og ungehjem bør inden for de rammer, som er fastlagt fra børne- og ungerådgivers side, medvirke til, at børnene og de unge opretholder eller skaber gode relationer til forældre, søskende og andre pårørende i de tilfælde, hvor det er til deres bedste. Dette kan fx ske ved at:

- » inddrage og understøtte barnet eller den unge i planlægning af samvær, omfanget af samvær og eventuelle ønsker om suspendering af samvær.
- » understøtte, under hensyn til afgørelser om anbringelsen, barnets eller den unges ønsker og behov for samvær ved at vedligeholde kontakt til forældre og netværk ved kommunikation via sms, sociale medier m.v.

Hjælperedskaber

- » **Netværkskort og genogram** kan både benyttes som hjælperedskab og visuel understøttelse til at beskrive familieforbindelser og andre betydende personlige forbindelser og relationer, eventuelt med oplysninger om demografiske forhold.³⁹
- » **Social færdighedstræning** er en målrettet, systematisk og pædagogisk metode til at udvikle, vedligeholde, forbedre og generalisere børn og unges sociale færdigheder, herunder at etablere venskaber og relationer.⁴⁰
- » **'Er du OK på nettet'** består af en række øvelser, som søger at styrke de 11-15-åriges positive brug af sociale medier. Der tages udgangspunkt i børn og unges egne oplevelser af at være online – både udfordringerne og de gode ting. Der er mulighed for at spille, tegne, skrive og handle. Materialet er målrettet pædagoger og lærere, som arbejder med børn på specialområdet.⁴¹
- » **EMPOWER4U** er et udviklingsforløb for 16-24-årige, der er eller har været anbragt. Forløbet styrker de unges sociale og personlige kompetencer, ansvar for eget liv og tro på egne evner.⁴²
- » **Mentaliseringsguiden** støtter fagpersoner, der arbejder med omsorgssvigtede eller traumatiserede børn og unge, i arbejdet med at forestille sig og forstå egne og andres mentale tilstande og anvende dette i sociale sammenhænge.⁴³
- » **PUP-moduler** (efteruddannelse- og kursusmuligheder for plejefamilier, gruppeforløb for plejefamilier, KEEP m.v.) kan styrke plejeforældrenes kompetencer til at støtte deres plejebørns udvikling og trivsel, blandt andet ved at støtte relationsdannelse.⁴⁴

Skab tæt kontakt til voksne på anbringelsesstedet i trygge og hjemlige rammer

HVAD

Anbefaling

Det anbefales, at plejefamilie, børne- eller ungehjem og myndighed sikrer, at barnet eller den unge oplever nære og kontinuerlige relationer med voksne, og at der er hjemlige og trygge rammer på anbringelsesstedet.

HVORFOR

Faglig begrundelse

Hjemlige og trygge fysiske rammer på anbringelsesstedet

De fysiske rammer betyder meget for, om barnet eller den unge oplever at bo et sted, der føles trygt og hjemligt. Følelsen af at have en tryk base har en positiv betydning for, hvordan de opfatter sig selv, og hvordan de klarer sig i sociale og faglige sammenhænge.⁴⁵ Derfor skal plejefamilier og børne- og ungehjem have fokus på, at omgivelser, indretning og faciliteter understøtter barnets eller den unges behov og formålet med indsatsen, herunder at de fysiske rammer afspejler, at det er deres hjem, og at de har ret til et privatliv.⁴⁶

Børn og unge, som er eller har været anbragt, beskriver, at hjemlighed for dem er en hverdag, der ikke adskiller sig meget fra deres venners. Hjemlighed handler også om, at der blive lyttet til deres ønsker til, hvordan hverdagen på anbringelsesstedet skal fungere. De fysiske rammer og indretningen skal afspejle, at de bor der og er involverede i beslutninger om stil og indretning på deres eget værelse, men de skal også tages med på råd, når der skal indrettes på fællesarealer. Desuden skal de voksne huske ikke at tale fagsprog med andre fagpersoner, mens børnene eller de unge hører det. Særligt for plejeforældre er det vigtigt, at man er opmærksom på ikke at behandle sit plejebarn anderledes end sine egne børn.⁴⁷ Plejeforældre bør italesætte eventuelt valg, der stiller børnene forskelligt.

Børn og unge, som er eller har været anbragt, beskriver, at det er vigtigt, at deres hjem er åbent for venner, og at det giver dem lyst til at have venner med hjem. Det kan ske, hvis de voksne gør en indsats for at understøtte, at det er normalt og hyggeligt at være sammen med barnets eller den unges venner. For yngre børn drejer det sig også om praktisk hjælp til at koordinere fx legeaftaler.⁴⁸

Nære, kontinuerlige relationer med voksne på anbringelsesstedet

For alle mennesker er det afgørende at føle sig holdt af, hvis man skal udvikle selvværd og selv-tillid. Hvis et barn eller ung føler sig set, hørt og taget alvorligt, øges sandsynligheden for, at de føler sig holdt af.⁴⁹ Kvaliteten af relationen til de voksne på anbringelsesstedet kan vurderes på baggrund af, om barnet eller den unge oplever at kunne bruge de voksne som en social støtte – det vil sige om de oplever, at de voksne lytter til dem, at de kan få et godt råd, og at de kan regne med at få hjælp, hvis de har et problem.⁵⁰ En god voksenstøtte – enten i barnets eller den unges eget netværk eller via anbringelsesstedet – er en af de primære årsager til, at unge føler sig mere sikre på egne evner, og at de klarer sig godt efter en anbringelse.⁵¹

Undersøgelser viser også, at relationer til voksne på anbringelsesstedet og til forældre er den mest udslagsgivende faktor for, at børnene eller de unge er i trivsel.⁵² Plejeforældre eller medarbejdere på børne- eller ungehjem bør være opmærksomme på at være nærværende og tilgængelige, når barnet eller den unge har behov for hjælp. Særligt for børne- eller ungehjem er det vigtigt at sikre kontinuiteten blandt kontaktpædagoger, så der er adgang til de voksne, som barnet eller den unge har mest tillid til, når de har behov for dette.

HVORDAN

Praksisbeskrivelse

Myndighed

Børne- og ungerådgivere

Børne- og ungerådgiveren bør systematisk indsamle viden om og detaljer fra barnets og den unges dagligdag, herunder viden om hverdagsrutiner og hjemmemiljø, med henblik på at overlevere denne viden til anbringelsesstedet, så kontrasten mellem hjemmemiljøet og det nye miljø på anbringelsesstedet minimeres en periode.

Børne- og unge rådgiveren bør ved opfølgning og personrettet tilsyn:

- » afsøge, hvad der er vigtigt for barnet eller den unge for at føle sig hjemme og opleve, at plejefamilien, personale og ledelse på børne- eller ungehjem anerkender, at det er deres nye hjem, og at de har ret til privatliv.
- » afsøge, om barnet eller den unge oplever at have en voksen, der lytter til dem, som de kan få et godt råd fra, og som de kan regne med at få hjælp fra, hvis de har brug for det.

Anbringelsessteder

Ledelse

Ledelsen på børne- og ungehjem, familieplejekonsulenter og lignende funktioner bør sikre, at barnet eller den unge har mulighed for at skabe nære og kontinuerlige relationer med voksne, samt at de fysiske rammer afspejler, at det er barnets eller den unges hjem, hvor retten til privatliv tilgodeses ved at:

- » udarbejde en indflytningspolitik, hvor det tydeligt fremgår, hvad der lægges vægt på i indflytningsperioden, for at gøre overgangen så skånsom og tryk som muligt og dermed øge sandsynligheden for, at barnet eller den unge føler sig hjemme.

- » afsætte ressourcer til at prioritere indflytningen.
- » udpege faste kontaktpædagoger, som barnet eller den unge kan opbygge nære relationer til.
- » involvere både det enkelte barn eller den enkelte unge og hele børne- og ungegruppen i indretning og hverdagsaktiviteter – og give dem reel indflydelse på de beslutninger, der træffes.
- » understøtte en kultur, der afspejler et tidssvarende børnesyn. Dette kan fx komme til udtryk i medarbejdernes sprogbrug og tilgang til reel inddragelse af barnets stemme.
- » Understøtte, at barnet eller den unge har mulighed for at finde ro og reflektere ved fx at etablere et refleksionsrum.

Plejefamilier og medarbejdere på børne- og ungehjem

Plejefamilier og medarbejdere på børne- og ungehjem bør bidrage til, at kontrasten mellem barnets hjemmemiljø og det nye miljø i en periode minimeres, fx ved at kendte hverdagsrutiner tilgodeses, eller at indretningen på værelset afspejler barnets vante hjemlige omgivelser ved at:

- » tage højde for barnets eller den unges ønsker og behov til indflytningen og indretning.
- » prioritere, at barnet eller den unge hurtigt kommer på plads med sine ting på det nye sted.
- » opbygge et fællesskab mellem børn, unge og voksne ved at bruge rutiner, ritualer og gentagelser i hverdagen.
- » have fokus på at understøtte legeaftaler og kontakt med venner uden for anbringelsesstedet, herunder hjælp til at koordinere aftalerne.
- » løbende inddrage barnet eller den unge og børnegruppen (på børne- og ungehjem) i hverdagsbeslutninger, som fx hvordan fællesarealerne eller eget værelse indrettes, hvilke aktiviteter og praktiske gøremål der skal ske i løbet af ugen m.v.
- » lave aktiviteter i hverdagen sammen med barnet eller den unge og børnegruppen, som giver dem mulighed for at udvikle en tillidsfuld relation til de voksne.

Hjælperedskaber

- » **Dialogredskab om hverdagslivsbeslutninger for børn og unge i anbringelse** er udviklet til at understøtte dialogen omkring hverdagsbeslutninger i barnets eller den unges liv og bidrage til inddragelsen af barn, ung, forældre, anbringelsessted og myndighed. Redskabet kan blandt andet hjælpe til at skabe klarhed om, hvilke beslutninger i barnets eller den unges liv forældrene bør involveres i og fælles aftaler herom. Det kan samtidig forebygge konflikter i samarbejdet mellem forældre, anbringelsessted og myndighed.⁵³
- » **Tæt Støttede Opstartsforløb for Plejefamilier (TSOP)** er et opstartsforløb målrettet plejefamilier, som får et nyt barn eller ung i anbringelse, og har til formål at sikre, at anbringelsen kommer godt fra start, og at sammenbrud derfor forebygges. Forløbet består af 16 moduler, og kan anvendes til fagligt at understøtte, at plejeforældre og barn eller ung opbygger en tillidsfuld relation til hinanden.⁵⁴
- » **Laura Lundys model** kan anvendes til at understøtte løbende inddragelse i hverdagen. Modellen består af fire elementer: Rum, Stemme, Tilhører og Indflydelse, som skal understøtte, at der sker en reel inddragelse af barnet eller den unge.⁵⁵
- » **'Netværk der bærer'** er et inspirationskatalog, der giver et bud på, hvordan børne- og ungehjem kan styrke anbragte børn og unges netværk under anbringelsen og i forbindelse med fraflytning.⁵⁶

Styrk barnets eller den unges forståelse af eget ophav og egen historie

HVAD

Anbefaling

Det anbefales, at plejefamilier, børne- og ungehjem og myndighed aktivt understøtter, at barnet eller den unge kan tilgå informationer og viden om eget ophav, og hjælper dem i at fastholde og skabe en sammenhængende livshistorie, med henblik på at styrke deres identitet og selvbillede.

HVORFOR

Faglig begrundelse

Mange børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, har ikke haft forældre eller andre i deres netværk, der har været opmærksomme på at fastholde deres livshistorie. Livshistorier tager udgangspunkt i det levede liv og kan sige noget om de værdier, interesser og drømme, som barnet eller den unge har. Det at beskæftige sig med sin livshistorie kan være med til at skabe mening og sammenhænge i ens liv.⁵⁷

Meningskabende sammenhænge i livet

Når man forstår sin egen historie, bidrager det til en forståelse af, hvem man er som person, og til at skabe mening i livet. Børn og unge holder af at fortælle historier og at høre fortællinger om deres egen historie. Historierne er med til at styrke deres identitet og selv værdsfølelse.⁵⁸

Et liv med skift på skift

Hvert femte barn og ung i anbringelse har været anbragt tre eller flere steder. Mange af disse børn og unge vil opleve flere skift i løbet af deres barndom.⁵⁹ De oplever skift fra hjem til anbringelse, fra anbringelse til eventuel ny anbringelse, dagtilbudsskift, skoleskift og senere et skift fra anbringelse til voksenlivet. For mange børn og unge giver gentagne skift en oplevelse af forandringer og usikkerheder, og det kan gøre det svært for dem at tilpasse sig nye krav og aktiviteter. Hyppige skift forringer deres mulighed for at opleve tilhørsforhold og kan forstærke eller fremme en følelse af, at ingen bryder sig om en. Det betyder også tab af en fortid, hvilket kan hæmme udviklingen af et sammenhængende billede af fremtiden og derved for motivation, mål og engagement i eget liv. Fagprofessionelle og nære voksne bør derfor sikre overlevering af central viden om barnets eller den unges ophav og historie, herunder mulighed for at vende tilbage til vigtige livskilder. Parallelt med dette skal barnet eller den unge støttes i at kunne være i tanker om fortiden og så vidt muligt bevare tilknytningen til vigtige personer i livshistorien.⁶⁰

Ressourcefokuseret tilgang til barnets livshistorie

Børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, har ofte en livshistorie med sig, som indeholder traumer og svigt. Sagsakterne indeholder ofte beskrivelser af de problemer og udfordringer, der har ledt til anbringelsen, men beskriver ikke altid hele livshistorien. Det er derfor vigtigt, at fagprofessionelle og nære voksne også sætter fokus på positive fortællinger om barnet eller den unge og kommunikerer om og med barnet, den unge og familien i en fremtidsrettet form.

HVORDAN

Praksisbeskrivelse

Myndighed

Ledelse

Ledelsen bør sætte tydelige faglige rammer for den løbende dokumentation i sagsbehandlingen, som understøtter, at rådgivernes socialfaglige vurderinger har et ligeligt og nuanceret fokus på barnets eller den unges ressourcer og udfordringer, og at dokumentationspraksis bygger på en inddragelse af barnets eller den unges perspektiv. Dette bør altid ske med udgangspunkt i gældende GDPR-regler.

Børne- og ungerådgivere

Børne- og ungerådgiveren bør i den løbende dokumentation sikre et ligeligt og nuanceret fokus på barnets eller den unges ressourcer og udfordringer. Det er centralt at fastholde alvoren og omfanget af problemerne i det, der skrives, og på den anden side sørge for, at barnets eller den unges ressourcer og perspektiver er fremhævet tilstrækkeligt, så problemerne ikke bliver den dominerende fortælling ved at:

- » have opmærksomhed på de kompetencer, som børn og unge kan udvikle på baggrund af deres barndom og opvækst, og som i nogle tilfælde kan være en ressource. Samtidig er det væsentligt også at være transparent og tydelig om de sårbarheder og udfordringer, som børn og unge er i, så det sikres, at der tages hånd om disse.
- » inddrage barnets stemme og perspektiv i det, der skrives og formidles om barnet.
- » have fokus på at anvende forskellige former for dokumentation, også de former, som giver barnet eller den unge en stemme og giver dem mulighed for at genkende deres egen historie.

Anbringelsessteder

Ledelse

Ledelsen på børne- og ungehjem, familieplejekonsulenter og lignende funktioner bør udarbejde en politik eller plan for, hvordan barnet eller den unge ved modtagelse og fraflytning får adgang til viden og informationer om egen livshistorie. Det bør tydeligt fremgå, hvorvidt barnet eller den unge har mulighed for at besøge anbringelsesstedet efter fraflytning.

Medarbejdere på børne- og ungehjem og plejefamilier

Medarbejdere på børne- og ungehjem og plejefamilier bør være nysgerrige og bestræbe sig på at forstå barnets eller den unges og eventuelt forældres perspektiv, motivation og egen oplevelse af at være i verden, så de får mulighed for at opbygge en nuanceret livshistorie. Dette kan fx komme til udtryk ved, at medarbejderne og plejefamilierne er:

- » åbne, inddragende og dialogiske i journalisering/dagbogsnotater etc., så barnet eller den unge får mulighed for at bidrage med sine perspektiver. Den inddragende og dialogiske proces kan desuden bidrage til læring, refleksion og mentalisering for barnet eller den unge, frem for at det alene er noget, som det pædagogiske personale reflekterer over.
- » interesserede i barnets eller den unges ophav og er inviterende i forhold til at tale om barnets historie, fx hjælper barnet eller den unge med at erindre ved at se på fotos.

Hjælperedskaber

- » **Livshistoriebog** kan hjælpe barnet eller den unge med at bearbejde og forholde sig til den livshistorie, der både indeholder gode og dårlige oplevelser.⁶¹
- » **Børnebevidning** er en metode med færdigudviklede skabeloner for, hvad et børnebrev kan indeholde. Metoden er udviklet, så den kan bruges af forskellige faggrupper og i forskellige situationer.⁶²
- » **Dialogredskab om hverdagslivsbeslutninger for børn og unge i anbringelse** er udviklet til at understøtte dialogen omkring hverdagsbeslutninger i barnets eller den unges liv og bidrage til inddragelsen af barn, ung, forældre, anbringelsessted og myndighed. Redskabet kan blandt andet hjælpe til at skabe klarhed om, hvilke beslutninger i barnets eller den unges liv forældrene bør involveres i og fælles aftaler herom. Det kan samtidig forebygge konflikter i samarbejdet mellem forældre, anbringelsessted og myndighed.⁶³
- » **Netværk der bærer** er et inspirationskatalog, der giver et bud på, hvordan børne- og ungehjem kan styrke anbragte børn og unges netværk under anbringelsen og i forbindelse med fraflytning.⁶⁴

Hvordan er anbefalingerne blevet til?

Anbefalingerne er baseret på aktuelt bedste viden fra forskning og praksis med fokus på børn og unge i anbringelse. Anbefalingerne tager desuden afsæt i de lovgivningsmæssige rammer på anbringelsesområdet, herunder barnets lov og tilgrænsende lovgivninger.

Læs mere

Anbefalingerne tager afsæt i tre faglige tilgange, som er rammesættende for god faglig praksis og tilgang på anbringelsesområdet:

- Ressourcefokus
- Bevidsthed om konsekvenser af krisebelastninger
- Samarbejde og koordinering på tværs af sektorer og fagområder.

Du kan læse mere om faglige tilgange i *Introduktion til anbefalinger om god kvalitet i anbringelser*, som findes på sbst.dk.

Derudover har der været tilknyttet en følgegruppe, som har bidraget til at indkredse og konkretisere anbefalingerne. Følgegruppen består af repræsentanter fra følgende organisationer:

- » Børne- og Kulturchefforeningen (BKF)
- » Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund (BUPL)
- » Danmarks Lærerforening (DLF)
- » Dansk Socialrådgiverforening (DS)
- » De Anbragtes Vilkår (DAV),
- » Foreningen af DØGN- OG DAGTILBUD (FADD)
- » ForældreLANDSforeningen (FBU)
- » Kommunernes Landsforening (KL)
- » Kommunale Velfærdschefer
- » Landsorganisationen for sociale tilbud (LOS)
- » Plejefamiliernes Landsforening (PLF)
- » Foreningen For Retssikkerhed I Familiers Trivsel (RIFT)
- » Socialpædagogernes Landsforening (SL)

Social- og Boligstyrelsen vil gerne takke følgegruppen for deres bidrag samt Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK) og Ankestyrelsen (AST) for deres input og kvalificering af anbefalingerne.

Litteraturliste

- Ankestyrelsen. (2019). *Trivsel blandt børn anbragt på døgninstitutioner og opholdssteder*. København.
- Bentsson, Lumby & Poulsen. (2020). *Skrøbelige relationer – tidligere anbragtes fortællinger om familie*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift.
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2023). *Meddelelsesbog til dialog mellem elev, forældre og skole*. Vejledning til lokal udvikling og anvendelse af meddelelsesbog i folkeskolen.
- Børnehjælpsdagen. (N.d.). *EMPOWER4U DRØMMEJOB: Styrker anbragte børn og udsatte unge i Danmark*.
- Børnerådet. (2012). Børnerådets årsrapport: "De prøver at gøre det så normalt som muligt". Et indblik i 113 anbragte børn og unges liv.
- Christensen, G., Christensen, M. L., Winkler, A. & Boysen, N. K. (2022). *Energi til mere – en fritidsjobindsats*. VIVE.
- De Anbragtes Vilkår. (2021). *Anbefalinger til De Anbragtes Vilårs årstema 2021: "Et rigtigt hjem"*.
- De Anbragtes Vilkår. (2023). *Vores vision for skolegang for anbragte børn og unge*. Lokaliseret januar 2024 på <https://deanbragtesvilkar.dk/ny-skolevision/>.
- Egelund, T. & Hestbæk, A.-D. (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet*. En forskningsoversigt. VIVE.
- Elklit, Ask. (2016). *Indlæring og traumer hos børn*. Videnscenter for Psykotraumatologi. SDU.
- Heckman, L. S. (2020). *Læringsamler som redskab i arbejdet med elevernes læring*. Kompetencehuset Heckmann. Lokaliseret februar 2024: <https://emu.dk/grundskole/undervisningsmiljoe/inkluderende-laeringsfaellesskaber/laeringsamtaler-som-redskab-i>.
- EMU. (2020). *Læringsamtaler som redskab i arbejdet med elevernes læring*. Lokaliseret januar 2024 på <https://emu.dk/grundskole/undervisningsmiljoe/inkluderende-laeringsfaellesskaber/laeringsamtaler-som-redskab-i>.
- EMU. (2022). *Om børnefællesskaber*. Lokaliseret februar 2024 på <https://emu.dk/dagtilbud/boernefaellesskaber/om-boernefaellesskaber>.
- EMU. (2023). *Ny indsatsmodel kan styrke læringsmiljøet for anbragte børn og unge*. Lokaliseret februar 2024 på <https://www.emu.dk/grundskole/saerlige-elev-grupper/anbragte-boern-og-unge/ny-indsatsmodel-kan-styrke-laeringsmiljoet>.
- Eriknauer, L., C. & Jensen, S. (2018). *EMPOWER4U – fra udsat anbragt til livsduelig voksen*.
- Fonagy m.fl. (2006). *Affektregulering i udvikling og psykoterapi*. Hans Reitzels Forlag.
- Fynbo, L., Rayce, S. B., Hoffmann, S.H., Thøstesen, A., Linander, C., Dam, A. & Tønnesen, S. (2023). *Digitalt mediebrugs betydning for sociale relationer, fællesskaber og stress blandt unge: Et systematisk litteraturreview*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Højbjerg, L., R. (red.). (2022). *Socialt arbejde med børn, unge og familier*.
- KL. (2018). *Der er god grund til at interessere sig for udsatte børn og unges skolegang!*
- Kloppenborg, H. (2022). *Når elevernes fremtidsdrømme skaber motivation og virkelyst*. EMU. Københavns Professionshøjskole. Lokaliseret januar 2024 på <https://emu.dk/verdensmaal-i-undervisningen/aktiviteter-og-cases/fgu/naar-elevernes-fremtidsdroemme-skaber>.

- Kristensen, O. S. (2020). *At foregribe det ukendte – en metasyntese af tidligere anbragte unges fortællinger midt i transitionen*. Psyke & Logos.
- Lausten, M. & Frederiksen, S. (2016). *Do you love me? An empirical analysis of the feeling of love amongst children in out-of-home care*. [Joint Special Issue, Love in Professional Practice] *Scottish Journal of Residential Child Care*, 15(3) and *International Journal of Social Pedagogy*, 5(1).
- Lausten, M. & Andreasen, A., G. (2022). *Anbragte unges trivsel 2020 – Trivselsundersøgelse blandt anbragte 15- og 17-årige*. 2014–2020. VIVE.
- Lausten, M., Iversen, K. & Andreasen, A., G. (2023). *Udsatte børn og unges trivsel*, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Laustsen, M., Frederiksen, S. & Olsen, R. F. (2020). *Tidlige anbragte unge – 18 år og på vej mod voksenlivet*. København: VIVE, Social- og Boligstyrelsen (2020). Fagligvejledning til socialtilsynene om sociale medier.
- Momentum. (2023). *Kun omkring hver syvende elev fra specialtilbud får taget en ungdomsuddannelse*. Lokaliseret februar 2024 på <https://www.kl.dk/momentum/arkiv/2023/23-kun-omkring-hver-syvende-elev-fra-specialtilbud-faar-taget-en-ungdomsuddannelse>.
- Red Barnet. *Er du OK på nettet? – om sociale medier*. Lokaliseret februar 2024: <https://skole.redbarnet.dk/sikker-paa-nettet/er-du-ok-paa-nettet/>.
- Rambøll. (2020). *Styrket læringsmiljø for anbragte børn og unge – Screening af vidensgrundlag og udvikling af indsatsmodel*.
- Rasmussen m.fl. (2020). *Netværksanbringelser – et uforløst potentiale*. Uden for Nummer 40.
- Scavenius & Nielsen. (2023). *Vidensafdækning af traumebevidste tilgange i en dansk kontekst – Børne- og unge- området*. VIVE.
- Servicestyrelsen. (2011). *Inspirationsmateriale til arbejdet med netværksanbringelser*.
- Social.dk. (2023). *Mentaliseringsguiden. Lokaliseret Januar 2024 på <https://social.dk/tvaergaende/socialle-indsatser/mentaliseringsguiden>*.
- Social- og Boligstyrelsen. (2016). Rådgivningslog til arbejdet med børn med bekymrende skolefravær. VISO. Lokaliseret februar 2024: <https://sbst.dk/viso/til-viso-leverandoerer/redskaber-til-raadgivningen/raadgivningsloggen-redskab-til-arbejdet-med-boern-med-bekymrende-skolefravaer>.
- Social- og Boligstyrelsen. (2019). *Tæt støttende opstartsforløb – intensiv støtte til plejefamilier*. Lokaliseret februar 2024: <https://sbst.dk/nyheder/2019/tæt-stoettede-opstartsforloeb-intensiv-stoette-til-plejefamilier>.
- Social- og Boligstyrelsen. (2023a). *Styrket læringsmiljø for anbragte børn og unge*.
- Social- og Boligstyrelsen. (2023b). *Kvalitetsmodel for hhv. plejefamilier og sociale tilbud*.
- Social- og Boligstyrelsen. (2024). *Dialogredskab til hverdagsbeslutninger*.
- Socialstyrelsen. (2012). *Håndbog om forældresamarbejde: Forældresamarbejde og støtte ved anbringelser af børn og unge*.
- Socialstyrelsen. (2017). *Metodemanual, Social Færdighedstræning*.
- Socialstyrelsen. (2019). *Håndbog for det gode anbringelsesforløb i familiepleje*.
- Socialstyrelsen. (2021). *Juridiske rammer og opmærksomhedspunkter i samarbejdet om anbragte børn og unges skolegang*.
- Socialstyrelsen. (2022). *Den gode anbringelse, Videns- og praksisafdækning*.
- Socialt Udviklingscenter. (2022). *Idekatalog, Styrket netværk for anbragte børn og unge*.
- Socialt Udviklingscenter. (2023). *Netværk der bærer – inspirationskatalog*.

Tordrup, R., Y. (2022). *Barnets perspektiv – sådan sikrer man god børneinddragelse i socialsager, undersøgelse og behandling.*

VIA University College. *PUP-modul 1 – Plejebarnet.*
Lokaliseret februar 2024 på <https://www.via.dk/efter-og-videreuddannelse/uddannelsesstilbud/kurser/pup-modul-1-plejebarnet>.

Videnscenter om børneinddragelse og udsatte børns liv. *Find redskaber, der kan understøtte en god faglig inddragelsespraksis.* Lokaliseret februar 2024: <https://sbst.dk/boern/videnscenter-om-boerneinddragelse-og-udsatte-boerns-liv/redskaber/laura-lundys-model-for-inddragelse>.

Vinnerljung, B. (2010). *Dåliga skolresultat – en tung riskfaktor för fosterbarns utveckling.*

Vinnerljung, B. (2015). *Skolprestationer för utsatta barn – en påverkbar risikofaktor.*

VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. (2022). *Energi til mere – en fritidsjobindsats, første evalueringsrapport.*

Noter

- 1 Social- og Boligstyrelsen, 2023a
- 2 EMU, 2022
- 3 KL, 2018; Vinnerjung, 2010; Vinnerjung, 2025; Egelund & Hestbæk, 2003
- 4 Socialstyrelsen, 2021
- 5 Momentum, 2023
- 6 Rambøll, 2020
- 7 Elklit, 2016
- 8 Socialstyrelsen, 2021
- 9 VIVE, 2022
- 10 Børne- og Undervisningsministeriet, 2023
- 11 Læringsmiljø er et miljø, hvor der med afsæt i det pædagogiske grundlag arbejdes bevidst og målrettet med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læringsmiljøet handler blandt andet om, hvordan dagen og aktiviteterne bliver rammesat, organiseret og tilrettelagt. (EMU.dk). Fx at få øje på læringsmuligheder i hverdagen, at understøtte en nysgerrig og undersøgende tilgang til verden, sproglig opmærksomhed, samtale, demokratisk inddragelse, socialitet, dannelse, oplevelser, kropslig forankring, understøtte self-efficacy ved at tilrettelægge aktiviteter inden for nærmeste udviklingszone, indtænke arousalregulering etc.
- 12 Social- og Boligstyrelsen, 2023a
- 13 De Anbragtes Vilkår, 2023
- 14 EMU, 2023
- 15 Socialstyrelsen, 2021
- 16 Social- og Boligstyrelsen, 2016
- 17 Børnehjælpsdagen
- 18 Kloppenborg, 2022
- 19 Heckman, 2020
- 20 Eriknauer & Jensen, 2018
- 21 De Anbragtes Vilkår, 2021
- 22 Lausten & Andreasen, 2022
- 23 Fynbo, L., Rayce, S. B., Hoffmann, S. H., Thøstesen, A., Linander, C., Dam, A. & Tønnesen, S.
- 24 Lausten, Iversen & Andreasen, 2023
- 25 De Anbragtes Vilkår, 2021
- 26 Servicestyrelsen, 2011
- 27 Red Barnet
- 28 Socialt Udviklingscenter, 2023
- 29 Fonagy m.fl., 2006
- 30 Laustsen, M., Frederiksen, S. & Olsen, R. F., 2020
- 31 Rasmussen m.fl., 2020
- 32 Bentsson, Lumby & Poulsen, 2020
- 33 Socialstyrelsen, 2022
- 34 Højbjerg, 2022
- 35 Socialt Udviklingscenter, 2023
- 36 Laustsen, M., Frederiksen, S. & Olsen, R. F., 2020
- 37 De Anbragtes Vilkår, 2021
- 38 Socialt Udviklingscenter 2022; Socialstyrelsen, 2019
- 39 Servicestyrelsen, 2011
- 40 Socialstyrelsen, 2017
- 41 Red Barnet
- 42 Børnehjælpsdagen
- 43 Social.dk, 2023
- 44 VIA University College
- 45 Lausten, Iversen & Andreasen, 2023
- 46 Social- og Boligstyrelsen, 2023b
- 47 De Anbragtes Vilkår, 2021; Børnerådet, 2012.
- 48 De Anbragtes Vilkår, 2021
- 49 Lausten & Frederiksen, 2016
- 50 Lausten Iversen & Andreasen, 2023
- 51 Lausten, Iversen & Andreasen, 2023
- 52 Ankestyrelsen, 2019
- 53 Social- og Boligstyrelsen, 2024
- 54 Social- og Boligstyrelsen, 2019
- 55 Videnscenter om børneinddragelse og udsatte børns liv
- 56 Socialt Udviklingscenter (2023). Netværk der bærer – inspirationskatalog
- 57 Socialstyrelsen, 2012
- 58 Socialstyrelsen, 2012
- 59 Lausten, M., Iversen, K., & Andreasen, A., G. (2023).
- 60 Kristensen, 2020
- 61 Socialstyrelsen, 2019
- 62 Tordrup, 2022
- 63 Social- og Boligstyrelsen, 2024
- 64 Socialt Udviklingscenter, 2023

Social- og Boligstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.sbst.dk

April 2024